

فصل مربوط به سابقه حضور هلندی‌ها در جزیره خارک و درگیری‌های آنها با میرمهنا، حاکم بندر ریگ، که منجر به اخراج هلندی‌ها گردید از فصول مهم کتاب [تاریخ و آثار باستانی جزیره خارک] است

کامل‌ترین گزارشات و توصیفات درباره خارک از سوی «کارستن نیبور» ارائه شده است. وی در جریان جنگ ایران و انگلیس علیه «میرمهنا» و درگیری‌های «میرمهنا» و هلندی‌های مستقر در جزیره خارک، شخصاً در خارک حضور داشته و به همه حوادثی که به چشم دیده، اشاره نموده است که این امر، اهمیت سفرنامه او را در بررسی تاریخ خارک نشان می‌دهد

در کتاب هیچگونه اشاره‌ای به فرهنگ، آداب و رسوم و مذهب کنونی مردم خارک نشده است و این در حالی است که پرداختن به جغرافیای تاریخی یک منطقه مستلزم توجه به مسائل فوق نیز می‌باشد. مورد دیگر عدم استفاده مستقیم از برخی منابع دست اول و ارجاع دادن مطالب آن منابع با واسطه تحقیقات جدید است. در صورتی که جا داشت مؤلف شخصاً به اصل منابع رجوع می‌نمود. برخی منابع مفید و مهم همچون **نزهة الاخبار** (در تاریخ و جغرافیای فارس) نوشته میرزا جعفرخان حقایق نگار خورموجی نیز از چشم نویسنده به دور مانده است. پرداختن به روایات شفاهی ساکنین بومی جزیره خارک نیز در اثر حاضر کمرنگ می‌باشد. اما در کل نویسنده به دلیل آشنایی با منطقه موفق به تدوین اثری مفید در ارتباط با جزیره خارک گشته که از این حیث شایسته تقدیر می‌باشد.

به ۱ - بقعه میرمحمد، ۲ - مقبره نیک زن، ۳ - مقبره ابوبکر یا محمدبن ابوبکر، ۴ - مقبره علمدار، ۵ - مقبره دیده‌بان، ۶ - مقبره میرشهاب‌الدین، ۷ - مقبره میرعبدالله، ۸ - مقبره سبزویشان و... اشاره نمود. معروفترین و جالب‌ترین اماکن مقدس جزیره خارک، بقعه «میرمحمد» است که مردم جزیره آنرا به «محمدبن حنفیه» پسر حضرت علی (ع) نسبت می‌دهند و معماری گنبد آن همچون دیگر آثار معروف جنوب کشور (که معروف‌ترین آنها مقبره حضرت دانیال در شوش است) می‌باشد. در پایان کتاب تصاویر، نقشه‌ها، فهرست منابع و مأخذ و فهرست اعلام درج شده است. نویسنده به دلیل آشنایی کامل به موقعیت جغرافیایی منطقه، در تشریح ویژگی‌های جغرافیایی و تاریخی و آثار و ابنیه خارک موفق بوده است. اما کاستی‌هایی در آن دیده می‌شود.

خارک مورد بررسی قرار گرفته است. در این فصل به آثاری همچون «دو خواهرن یا قبور عیلامی»، معابد، دخمه‌ها، کلیساها و صومعه‌های نسطوریان و... اشاره شده است. قدیمی‌ترین اثری که در خارک شناخته شده، دو قبر سنگی است که تقریباً مربوط به هزاره اول قبل از میلاد می‌باشد و متعلق به دوره پادشاهی ایلام است. این دو مقبره سنگی نزد مردم بومی خارک «دو خواهرن» نامیده می‌شود و داستانی شیرین در ارتباط با این نام در بین آنها رواج دارد. آثار بر جای مانده از مسیحیان در خارک همچون کلیسا، صومعه و خانه‌های کشیشان نسطوری، نشان از حضور جماعتی بزرگ از مسیحیان در آن منطقه در زمان ساسانیان دارد. فصل دوم این بخش به معرفی و توصیف آثار بجای مانده از دوران اسلامی در جزیره خارک تعلق دارد. از مهمترین آثار دوران اسلامی جزیره می‌توان

تاریخ تحولات سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی ایران در دوره تیموریان و ترکمانان

کتاب‌های تازه



۰ پرویز عادل

کتاب حاضر به دلیل ارائه اطلاعات مفید از دوران تیموریان و ترکمانان مورد توجه دانش‌پژوهان زیادی قرار گرفته است. کتاب از دو بخش تشکیل شده است: بخش اول دوران تیموریان و بخش دوم عصر ترکمانان قراقویونلو و آق‌قویونلو را دربرمی‌گیرد. بخش اول، شامل ۹ فصل است. **فصل اول** «موقعیت سیاسی ایران در ملوراءالنهر و چگونگی به قدرت رسیدن تیمور» شامل این مباحث است:

- تاریخ تحولات سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی ایران در دوره تیموریان و ترکمانان
- تالیف: دکتر حسین میرجعفری
- ناشر: تهران: سمت، اصفهان: دانشگاه اصفهان
- چاپ سوم، ویرایش دوم، ۱۳۸۱، ۳۹۶ ص، ۱۶۰۰۰ ریال

اوضاع سیاسی ایران در آستانه تشکیل حکومت تیموریان؛ موقعیت سیاسی ماوراءالنهر مقارن ظهور تیمور؛ اصل و نسب و خاستگاه تیمور؛ آغاز قدرت‌یابی تیمور در دستگاه حکمرانان ماوراءالنهر؛ اختلاف و نزاع امیرحسین و امیر تیمور.

فصل دوم: «حوادث سیاسی و نظامی دوره حکومت تیمور» مشتمل بر این مباحث است:

جلوس تیمور به تخت سلطنت؛ چگونگی تثبیت قدرت تیمور در ماوراءالنهر و توجه او به سرزمین‌های خارج از آن خطه؛ آغاز لشکرکشی تیمور به ایران و تصرف نواحی شرقی و شمالی این سرزمین؛ یورش سه ساله؛ خرابی و کشتار در اصفهان؛ یورش پنج ساله؛ تیمور و قیچاق؛ حمله تیمور به هندوستان؛ یورش هفت‌ساله تیمور؛ تیمور و ممالیک مصر؛ حمله تیمور به امپراتوری عثمانی و شکست سلطان بایزید اول؛ مقدمات حمله به چین و مرگ تیمور؛ حوادث پس از مرگ تیمور؛

فصل سوم: «خصال تیمور و ساختار سیاسی، اجتماعی، نظامی و درباری حکومت وی» حاوی این مطالب است:

صفات جسمی و روحی و اخلاقی تیمور؛ سیاست جنگی تیمور؛ سیاست دینی تیمور و رفتار با بزرگان ادیان و مذاهب؛ تیمور و مشایخ صوفیه؛ رابطه تیمور با فضلا و دانشمندان؛ تیمور و فعالیت‌های عمرانی وی؛ اوضاع دربار تیمور و توجه او به مسائل داخلی آن؛ مقایسه امیر تیمور با چنگیزخان.

فصل چهارم: «جانشینان تیمور و فروپاشی سلسله تیموریان» در این فصل مباحث زیر مشاهده می‌شود:

مسأله جانشینی تیمور؛ خلیل سلطان؛ شاهرخ و چگونگی کشورداری او؛ صفات شاهرخ؛ الغیبیک و حکمرانی سمرقند؛ عبداللطیف؛ سلطنت میرزا عبدالله و کشاکش‌های میرزایان تیموری؛ سلطنت ابوسعید تیموری؛ سلطان احمد و سلطان محمود؛ سلطان حسین بایقرا؛ انقراض حکومت تیموریان در ایران؛ انتقال امپراتوری تیموری به هندوستان

فصل پنجم: «شکوفایی هنر در عصر تیموریان» مشتمل بر این مطالب است:

شکوه و عظمت هرات در دوره تیموریان؛ فرمانروایان تیموری و توجه آنان به هنر؛ هنر کتابسازی و کتاب‌آرایی؛ هنر نقاشی؛ هنر دوستی بایستقر میرزا؛ ابراهیم سلطان خطاط برجسته عصر تیموری؛ معماری و هنرهای وابسته به آن و آثار تاریخی عصر تیموری.

فصل ششم: «فرهنگ و مشاهیر علم و ادب در عصر تیموریان» شامل این مباحث:

علوم رایج عهد تیموری؛ مدارس و مراکز تعلیم و تربیت در این دوره؛ هیأت و نجوم و ریاضیات فلکی و تدوین زیج‌الغیبکی؛ موسیقی و هنرهای وابسته به آن؛ وقایع نویسی و تاریخنگاری در عصر تیموریان؛ زبان و ادبیات عصر تیموری.

فصل هفتم: «دین و مذهب و تصوف در عصر تیموریان» دربردارنده این مطالب است:

دین و مذهب در جامعه عصر تیموری؛ تسنن و



جهانشاه و دوران کوتاه سلطنت حسعلی، می‌پردازد.

فصل دوازدهم: «فرهنگ و تمدن در عصر قراقویونلوها» را مورد توجه قرار می‌دهد و از مسائلی چون نهادهای اداری، زمینداری و مالکیت، مسجد کبود تبریز صحبت به میان می‌آورد.

قسمت آق‌قویونلوها نیز فصول بعدی را دربردارد که شامل فصل‌های زیر است:

فصل سیزدهم: «چگونگی به قدرت رسیدن آق‌قویونلوها» شامل این مباحث: تأسیس حکومت آق‌قویونلو، اصل و نسب آق‌قویونلوها یا بایندریها، قبایل هم‌پیمان با آق‌قویونلوها، اوضاع ایران در آستانه تشکیل دولت آق‌قویونلو، عثمان قرایولوک (قراسولوک)، اطاعت قراعثمان از تیمور، صفات قراعثمان، چگونگی به قدرت رسیدن امیرحسین بیگ (اوزون حسن).

فصل چهاردهم: «آق‌قویونلوها در اوج قدرت» مشتمل بر این مطالب: مهمترین حوادث سیاسی دوره حکومت اوزون حسن، وقایع خراسان و ملارا و صلح اوزون حسن با سلطان حسین بایقرا، روابط اوزون حسن با ممالیک مصر، روابط نافرجام ایران و دول اروپایی علیه عثمانی، مناسبات اوزون حسن و سلطان محمد فاتح امپراتور عثمانی، مرگ اوزون حسن در تبریز و موضوع جانشینی وی، صفات اوزون حسن.

فصل پانزدهم: «حکومت آق‌قویونلوها در سرآشینی سقوط» دربردارنده این مباحث شامل منازعات خانوادگی برای کسب قدرت پس از مرگ اوزون حسن، سلطان خلیل، سلطان یعقوب، قیام شیخ حیدر صفوی و رابطه وی با سلطان یعقوب آق‌قویونلو، مرگ سلطان یعقوب و صفات وی، آخرین فرمانروایان آق‌قویونلو و انتقال قدرت به خاندان صفوی.

فصل شانزدهم: به «فرهنگ و تمدن ایران در عصر آق‌قویونلوها» اختصاص دارد و مباحث مالیات و زمینداری و اوضاع علمی و فرهنگی را مطرح می‌کند. در خاتمه نیز ضمایم (شامل نسب‌نامه تیموریان و نقشه‌ها)، فهرست منابع و مأخذ و فهرست اعلام آورده شده است. گفتنی است یادداشت‌های مربوط به هر فصل در پایان همان فصل آمده است.

تشیع؛ جنبشهای فکری و مذهبی - سیاسی در این عصر؛ حروفیه؛ نوربخشیه؛ تصوف در عصر تیموریان؛ فرقه‌های بزرگ تصوف: نقشبندیه، نعمت‌اللهیه و صفویه.

فصل هجدهم: «روابط خارجی تیموریان» شامل این مباحث است.

تیمور و انگیزه به رسمیت شناختن وی توسط اروپاییان؛ روابط تیمور با پادشاهان اروپا؛ سیاحان اروپایی در دربار تیمور (کلاویخو، شیلت‌برگر و...); چگونگی روابط جانشینان تیمور با اروپاییان؛ روابط تیموریان با پادشاهان عثمانی؛ روابط ایران و چین در دوره تیموریان؛ روابط تیموریان با ممالیک مصر.

فصل نهم: «ساختار اجتماعی، اداری و اقتصادی دولت تیموریان» از این مطالب تشکیل شده است:

ساختار اجتماعی: قوانین مغولی و اسلامی - اوضاع اجتماعی و طبقات و اصناف مردم؛ نقش اجتماعی خاتونان و اعضای خاندان سلطنت - گسیختگی اجتماعی و آرامش نسبی ظاهری در این عهد؛ حکومت، سازمان اداری و نظام کشورداری عهد تیموریان؛ سازمان حکومت - اداره ولایات - امور مالی و مالیات و سکه و پول رایج آن زمان - تشکیلات نظامی و انتظامی - اوضاع اقتصادی عصر تیموریان.

در بخش دوم طی هفت فصل تاریخ دوران ترکمانان قراقویونلو و آق‌قویونلو مورد بررسی قرار گرفته است:

قسمت ترکمانان قراقویونلو شامل این فصول است:

فصل دهم: با عنوان «چگونگی به قدرت رسیدن قراقویونلوها» از منشأ نام قراقویونلو و آق‌قویونلو، اصل و نسب قراقویونلوها، قراقویونلوها یا بارانی‌ها، مهاجرت قراقویونلوها به آذربایجان و شرق آناتولی، قبایل متحد و هم‌پیمان ایل قراقویونلو، صحبت می‌کند.

فصل یازدهم: که موضوع آن «تاریخ سیاسی قراقویونلوها» است به بحث درباره اوضاع ایران در آستانه تشکیل حکومت ترکمانان، بیرم (بایرام)، خواجه ناصرالدین محمد قراپوسف، جانشینان قراپوسف: اسکندر قراقویونلو - جهانشاه مظفرالدین - حوادث بعد از مرگ